

Тодоріка Костянтин Володимирович

аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ЖИВУТЬ З ВІЛ

Соціальний захист населення завжди був одним з пріоритетних напрямків соціальної політики держави. Так, указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» від 12 січня 2015 року № 5/2015 передбачено, що основними завданнями соціальної політики України є, зокрема: гарантування конституційних прав громадян на соціальний захист, охорону здоров'я; досягнення гідного рівня матеріального добробуту й умов життя людей; забезпечення підтримки соціально найуразливіших верств населення; зміцнення фізичного здоров'я нації [1]. Схожі за змістом положення сформульовані й указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019, яким до цілей сталого розвитку України на період до 2030 року віднесено, зокрема: подолання бідності; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; скорочення нерівності [2]. Досягнення визначених цілей можливе у т.ч. шляхом забезпечення ефективності соціального захисту людей, які живуть з ВІЛ, (далі – ЛЖВ) як однієї з найбільш уразливих категорій суб'єктів права на соціальний захист.

Соціальний захист ЛЖВ здійснюється у різних організаційно-правових формах, якими є передбачені нормами права способи акумуляції коштів до конкретного джерела фінансування та їх витрачання уповноваженими суб'єктами з метою надання визначеному колу уповноважених осіб заходів соціального захисту на умовах і в порядку, визначеному законом чи договором.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» люди, які живуть з ВІЛ, користуються всіма правами та свободами, передбаченими Конституцією та законами України, іншими нормативно-правовими актами України [3]. Держава гарантує надання всім людям, які живуть з ВІЛ, рівних з іншими громадянами можливостей для реалізації їхніх прав у т.ч. й права на соціальний захист як передбаченої можливості отримати визначені

нормативно-правовими актами види матеріального забезпечення та/або комплексу заходів з метою попередження, подолання, пом'якшення несприятливих наслідків, соціальних ризиків, у т.ч. спричинених ВІЛ.

Тобто, люди, які живуть з ВІЛ, як й інші категорії населення нашої держави, можуть бути забезпечені заходами соціального захисту в рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Так, одним із видів соціального захисту ЛЖВ в рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування є пенсії як щомісячні грошові виплати в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, які отримує застрахована особа в разі досягнення нею встановленого Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у визначених Законом випадках.

З моменту ураження ВІЛ працездатність особи одночасно не знижується та тим більше не може бути втраченою, а, отже, за умови системної підтримуючої стан здоров'я ЛЖВ терапії, така людина може продовжувати трудову діяльність, накопичувати страховий стаж, що у майбутньому стане одним з юридичних фактів, що зумовить виникнення відносин щодо призначення і виплати пенсії за віком.

Відповідно до Переліку анатомічних дефектів, інших необоротних порушень функцій органів і систем організму, станів та захворювань, за яких відповідна група інвалідності встановлюється без зазначення строку повторного огляду, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 року № 10 [4], ні ВІЛ, ні СНІД не є тими захворюваннями, що зумовлюють встановлення певної групи інвалідності без необхідності переогляду. Причиною встановлення інвалідності ЛЖВ є не ВІЛ, а інфекції, що розвиваються на його тлі. Їх може бути одразу кілька. Залежно від ступеня розладу функцій органів і систем організму та обмеження життєдіяльності ЛЖВ присвоюється відповідна група інвалідності, що у подальшому за умови наявності у людини страхового стажу зумовить право на пенсію по інвалідності.

Отримувати ж пенсію у зв'язку з втратою годувальника можуть непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні. Такими особами можуть бути, зокрема, й ЛЖВ. Крім того, з огляду на те, що ВІЛ-позитивний статус особи частіше за все є міжпоколінним соціальним ризиком, то відповідний вид соціального захисту безумовно займає істотне місце у системі соціального захисту ЛЖВ.

Варто зауважити, що відповідно до рекомендацій ВООЗ виділяється чотири клінічні стадії ВІЛ [5]. Після періоду інкубації та стадії безсимптомного носійства ВІЛ у ЛЖВ виникають рецидивуючі інфекції дихальних шляхів (синусит, тонзиліт, отит середнього вуха, фарингіт), рецидивуючі виразки ротової порожнини, рецидивуючі дерматологічні захворювання, що призводять до втрати працездатності та зумовлюють право на відповідне матеріальне забезпечення за рахунок коштів Фонду соціального страхування України.

Статтею 4 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» однією з гарантій у сфері протидії поширенню хвороб, зумовлених ВІЛ, визначений вільний доступ до послуг з профілактики передачі ВІЛ-інфекції від ВІЛ-інфікованих вагітних жінок їхнім новонародженим дітям, що підтверджує наявність у ЛЖВ й права на допомогу по вагітності та пологам.

На жаль, варто констатувати, що ураження ВІЛ може відбутися й в результаті аварій під час виконання працівником своїх професійних обов'язків. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», ВІЛ-інфекція, якою заразилася особа внаслідок виконання професійних обов'язків, належить до професійних захворювань, що зумовлює її право на: страхову виплату втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності; страхову виплату одноразової допомоги потерпілому; компенсацію витрат на медичну та соціальну допомогу; відповідні соціальні послуги [6].

Статтею 2 Закону України «Про зайнятість населення» передбачено, що відносини у сфері зайнятості населення регулюються Конституцією України, названим Законом, Кодексом законів про працю України, Господарським та Цивільним кодексами України, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», іншими актами законодавства. У контексті нашого дослідження варто зауважити, що за приписами ст. 2-1 Кодексу законів про працю України забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від, зокрема, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД. Цитовані положення законодавства свідчать про відсутність у ЛЖВ будь-яких

перешкод для реалізації ними гарантій у сфері соціального захисту у разі настання безробіття.

Таким чином, варто констатувати, що соціальний захист ЛЖВ може здійснюватися в рамках усіх видів загальнообов'язкового державного соціального страхування, що функціонують в Україні у сучасних умовах: пенсійного страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 6.
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 79. Ст. 2712.
3. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12 грудня 1991 року № 1972-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 11. Ст. 152.
4. Про затвердження переліку анатомічних дефектів, інших необоротних порушень функцій органів і систем організму, станів та захворювань, за яких відповідна група інвалідності встановлюється без зазначення строку повторного огляду: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 року № 10. *Офіційний вісник України*. 2015. № 7. Ст. 159.
5. Про затвердження нового Клінічного протоколу із застосування антиретровірусних препаратів для лікування та профілактики ВІЛ-інфекції: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05 червня 2019 року № 1292. URL: https://moz.gov.ua/uploads/2/12794-dn_20190605_1292_dod.pdf
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46. Ст. 403.

Науковий керівник: д-р.юрид.наук, доцент Бориченко К.В.